مقاله پژوهشی

رابطه استدلال اخلاقی حسابرسان و سایر رفتارهای غیرعادی آنان

علی داودی[1]، دکتر عبدالحمید هوشمند[2*]
گروه حسابداری، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
گروه حسابداری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران
(تاریخ دریافت: 95/7/9، تاریخ پذیرش:95/9/28)

چکیده

زمینه: بررسی عوامل مؤثر بر رفتار حسابرسان لازم و ضروری است. عوامل متعددی بر رفتار حسابرس تأثیر دارد. وضعیت اخلاقی حسابرسان یکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار حسابرسان است. هدف این پژوهش، بررسی رابطه استدلال اخلاقی حسابرسان و سایر رفتارهای غیرعادی آنان است. درهمین راستا، مساله پژوهش این آیا رفتارهای غیرعادی حسابرسان با استدلال اخلاقی رابطه دارد یا خیر؟

روش: جهت جمع‌آوری داده‌ها به منظور آزمون فرضیه‌ها با توجه به موضوع پژوهش از روش پژوهش های پیمایشی استفاده می‌شود. جامعه و نمونه آماری پژوهش را حسابرسان ارشد شاغل در موسسات حسابرسی و سازمان حسابرسی تشکیل می‌دهند. اعضای نمونه آماری این پژوهش به روش نمونه گیری غیرتصادفی ساده (در دسترس) انتخاب شدند.رایج ترین شیوه گردآوری داده‌ها در پژوهش های پیمایشی، مصاحبه شخصی و استفاده از پرسش‌نامه است که در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از 3 پرسش نامه که حاوی سؤال‌های عمومی و تخصصی استفاده شده است،به منظور آزمون فرضیه های این پژوهش از تجزیه و تحلیل رگرسیون لجستیک چندگانه استفاده شد.

یافته ها: تحلیل نتایج فرضیه های پژوهش نشان داد که در سطح کلیه فرضیه‌های فرعی و نیز فرضیه اصلی رابطه معناداری بین موقعیت اخلاقی با سایر رفتارهای کاهنده کیفیت حسابرسی وجود ندارد، همچنین، یافته های پژوهش حاکی از این بود که نسبیت گرایی و آرمان گرایی بابررسی ضعیف مدارک صاحبکار، پذیرش توضیح‌های ضعیف صاحبکار، کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی و کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری مورد نیاز رابطه ندارد.

نتیجه گیری: نتایج پژوهش نشان داد که در سطوح کلیه فرضیه‌ها، رابطه معناداری بین وضعیت استدلال اخلاقی حسابرسان و سایر رفتارهای غیرعادی آنان وجود ندارد.

کلید واژگان: *استدلال اخلاقی، کم‌کاری حسابرس، استاندارد حسابداری*

سرآغاز

شکست‌های متعدد شرکت‌ها و موسسه‌هایی از جمله انرون، تایکو، ایم‌کلونی، زیراکس، آدلفیا، وردکام و غیره باعث شده است که سرمایه‌گذاران در سراسر جهان اعتماد خود را در مورد تجارت از دست دهند و سؤال اصلی و مطرح آن‌ها صداقت است. اگر این وضعیت ادامه یابد، بازار سرمایه امریکا سقوط خواهد کرد. بنابراین باید به رهبری[1]، اخلاق[2] و صداقت توجه بیشتری کرد (1). بنابراین، برای کسب اطمینان جامعه، حسابرسان باید رفتارهای اخلاقی را در سرلوحه کار خود قرار دهند. در سال‌های اخیر حرفه حسابداری و حسابرسی به طور جدی آسیب‌دیده، تا حدی که قابل توجیه نیست (2). بی‌ثباتی‌های مالی سال‌های اخیر باعث شده تا یکی از خواسته‌های جامعه از حسابداران، داشتن اخلاق حرفه‌ای و کاری باشد. با تقویت اخلاق می‌توان اعتماد جامعه و اعتبار را به حرفه حسابداری بازگرداند. دولت، مجامع حرفه‌ای و غیره می‌توانند در تقویت پایه‌های اخلاقی حرفه حسابداری نقش بسزایی داشته باشند (3). بنابراین، رعایت موازین اخلاقی در حرفه حسابداری با توجه به رسوایی‌های مالی اخیر، ضروری است (4). برخی‌ها معتقدند که مؤسسات حسابداری و حسابرسی کارگاهی هستند که باید طبق مجموعه‌ای از اصول هنجاری عمل کنند که رفتار مردم را هدایت می‌کنند. بنابراین باید دو نوع سیستم در مؤسسه‌ها به کار گرفته شود. نوع اول سیستم نگهبان است که مرتبط با موضوع‌های قدیمی است و شامل نشانه‌های کشف، اداره و کنترل است. نوع دوم، سیستم تجاری است که مرتبط با تولید و تجارت در مورد کالاها و خدمات است. آن‌ها معتقدندکه ریشه مشکل‌ها، رهبری و اخلاق است و نیاز به تغییر جهت عمده در ارزش‌ها است و باید تأکید جدی بر ارزش‌های اخلاقی شود.

* نویسنده مسؤول؛ نشانی الکترونیکی: hamidaban@ gmail.com

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]
[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

باید از سیستم نگهبان به سمت سیستم تجاری تغییر جهت داد. به عبارت دیگر، حرفه حسابرسی نیازمند تغییر جهت به سمت ارزش‌ها و اخلاق شده است (2).به عبارت دیگر می‌توان گفت که اساس اخلاق تجاری، داشتن مسئولیت‌پذیری در قبال سهامداران، مشتریان، جامعه و مردم است. اخلاق تجاری مرتبط با بکارگیری اصول اخلاقی برای حل مسائل بنگاه‌ها و مؤسسات تجاری است (5). پس حسابرسان باید در انجام کارهای حرفه‌ای مسائل مربوط به اخلاق را رعایت کنند. افزون بر این،پژوهش‌های روانشناسی نشان می‌دهد که تصمیم‌گیرندگان، اغلب در بررسی عواملی که روی کیفیت شواهداثر می‌گذارد دچار سردرگمی می‌شوند. در مورد کیفیت شواهد در حرفه حسابرسی نیز وضع به همین صورت است (6).

کیفیت حسابرسی[3] به عنوان مقیاس سنجش کیفیت شواهد جمع‌آوری شده برای حمایت از ایده‌های حسابرسی است. کیفیت حسابرسی بیش‌تر نسبت به خطر حسابرسی تعیین می‌شود. خطری که حسابرس ممکن است برای اصلاح نظر درباره صورت‌های مالی حاوی اشتباه، دچار اشتباه شود(7).رفتارهای غیرعادی[4]حسابرسی اصطلاحی است که در متون دانشگاهی برای توصیف رفتاری که منجر به کاهش کیفیت حسابرسی و در نهایت شکست حسابرسی می‌شود، به کار می‌رود. این رفتارها به‌طور مستقیم کیفیت حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (8). بررسی ضعیف مدارک صاحبکار[5]، پذیرفتن توضیح‌های ضعیف‌صاحبکار، کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی، کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری[6] می‌تواند موجب کاهش کیفیت و کمیت شواهد حسابرسی[7] و در نتیجه کاهش کیفیت اظهارنظر صادره شود. نتایج پژوهشی نشان می‌دهد که تدریس اخلاق هنگامی می‌تواند استدلال اخلاقی[8] و معنوی حسابرس را بهبود بخشد که روش‌های جامعه‌شناختی[9] کارکردی-نهادی و نتیجه‌ای- بحث‌برانگیز با هم ترکیب شود (9).

برخی صاحبنظران به بررسی اخلاق در حسابرسی و رفتارهای غیراخلاقی حسابرسان پرداخته‌اند. آنان نشان دادند که از 238 آزمودنی، 66 نفر 80 مورد رفتار غیراخلاقی را گزارش کردند. عمده رفتارهای غیراخلاقی مرتبط با حسابرسی بود و تعداد اندکی نیز به محیط کاریمربوط می‌شد (10). پژوهش‌های دیگری نیز تأثیر فشار بودجه زمانی را بر رفتار حسابرسان مستقل بررسی کردند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که هر چند حسابرسان خود را معتقد و مقید به رعایت اخلاق حرفه‌ای[10] می‌دانند، اما در برابر فشار بودجه زمانی[11] اقدام به اعمال رفتارهای غیرحرفه‌ای می‌کنند. هم‌چنین، متناسب با افزایش فشار بودجه زمانی، احتمال بروز رفتارهای غیرحرفه‌ای نیز بیشتر می‌شود (11).افزون بر این، تأثیر فرهنگ اخلاقی سازمان[12] بر رفتار حسابرس توسط پژوهشگرانی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که درک[13] حسابرسان از فرهنگ اخلاقی موسسه بر رفتار حسابرسان تأثیر ندارد. همچنین، ویژگی‌های شخصیتی[14] حسابرسان باعث افزایش کیفیت حسابرسی از طریق رفتار غیرعادی حسابرسان نمی‌شود (12).

با توجه به مطالب بالا، می‌توان گفت بررسی عوامل مؤثر بر رفتار حسابرسان لازم و ضروری است. عوامل متعددی بر رفتار حسابرس تأثیر دارد. وضعیت اخلاقی حسابرسانیکی از عوامل تأثیرگذار بر رفتار حسابرسان است (13). لذا،مسئله اصلی این پژوهش این است که آیاوضعیت اخلاقی[15]حسابرسان با رفتارهای غیرعادی آنان رابطه دارد؟در همین راستا، هدف اصلی این پژوهش بررسی ارتباط بین استدلال اخلاقی حسابرسان و سایر رفتارهای غیرعادی آنان است.

روش

جهت جمع‌آوری داده‌ها به منظور آزمون فرضیه‌های این پژوهش از روش پژوهش‌های پیمایشی استفاده شده است. جامعه پژوهش را حسابرسان ارشد شاغل در موسسات حسابرسی و سازمان حسابرسی تشکیل می‌دهد. از بین جامعه 170 نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. اعضای نمونه آماری این پژوهش به روش نمونه‌گیری غیرتصادفی ساده (در دسترس) انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه شخصی و استفاده از پرسش‌نامه است. در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها از 2 پرسش‌نامه استاندارد وضعیت اخلاقی و رفتار حسابرس استفاده شده است. روایی محتوایی و صوری پرسشنامه ها با استفاده از نظرات اساتید، صاحبنظران و خبرگان و پایایی پرسشنامه وضعیت اخلاقی از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ 0/86 و پایایی پرسشنامه رفتار حسابرس از طریق محاسبه ضریب آلفای کرونباخ 0/83 به دست امد.

با در نظر گرفتن پرسش‌نامه‌هایی که امکان برگشت آن‌ها وجود نداشت، در نهایت تعداد 140 پرسش‌نامه دریافت شد. با توجه به این‌که تعداد نمونه آماری 170 نفر بود، نرخ برگشت در حدود 73 درصد است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از تجزیه و تحلیل رگرسیون لجستیک چندگانه استفاده شد. در این پژوهش نرم‌افزارهای Excel 2013 و SPSS 18 استفاده شد.

یافته‌ها

برای آزمون فرضیه اصلی پژوهش مبنی بر اینکه «وضعیت اخلاقی حسابرسان با سایر رفتارهای غیرعادی رابطه دارد»، 8 فرضیه فرعی طراحی و مورد بررسی قرار گرفته است.

فرضیه‌های فرعی اول و پنجم مربوط به فرضیه اصلی: «سطح آرمان‌گرایی و نسبیت‌گرایی حسابرسان با بررسی ضعیف مدارک صاحبکار رابطه دارد.». با توجه به معیار استفاده‌شده برای رفتارهای غیرعادی حسابرس و نحوه‌ی اندازه‌گیری این معیار (متغیر وابسته یعنی بررسی ضعیف مدارک صاحبکار یک متغیر دو وجهی است)، برای آزمون فرضیه‌های فرعی اول و پنجم مربوط به فرضیه اصلی، از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است که نتایج حاصل از برآورد مدل در جدول‌های شماره 1 و 2 ارائه شده است.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

جدول 1: نتایج حاصل از بررسی کلی مدل - فرضیه‌های فرعی 1 و 5 از فرضیه اصلی

آماره کای‌مربع	معناداری	R^2 کاکس - اسنیل	R^2 نگلکرک
0/151	0/927	0/001	0/001

همان‌طور که در جدول شماره 1 ملاحظه می‌شود، میزان آماره کای‌مربع و معناداری مربوط به این آماره بیانگر این است که مدل برآورد شده از لحاظ آماری معنادار نیست. مقدار شاخص‌های R^2 کاکس- اسنیل و R^2 نگلکرک در مدل نیز به ترتیب برابر با 0/001 و 0/001 است که بیانگر توان توضیح‌دهندگی بسیار پایین متغیرهای مستقل است. نتایج آماری مربوط به ضرایب جزئی مدل نیز در جدول شماره 2 ارائه شده است.

جدول 2: نتایج حاصل از بررسی ضرایب جزئی مدل - فرضیه‌های فرعی 1 و 5 از فرضیه اصلی

نام متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره والد	معناداری
مؤلفه آرمان‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/106	0/351	0/091	0/763
مؤلفه نسبیت‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/071	0/274	0/068	0/796

آزمون والد که معنادار بودن هر یک از متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیون را بررسی می‌کند، قابل مقایسه با آماره t در مدل رگرسیون حداقل مربعات معمولی است. در صورتی که مقدار معناداری آماره آزمون، کمتر از 0/05 باشد، فرضیه صفر مبنی بر صفر بودن ضریب متغیر مورد آزمون، پذیرفته نمی‌شود.همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار معناداری آماره والد مربوط به متغیرهای مستقل بیانگر این است که رابطه بین مؤلفه‌های استدلال اخلاقی و بررسی ضعیف مدارک صاحبکار از لحاظ آماری معنادار نیست. بنابراین، فرضیه‌های فرعی اول و پنجم مربوط به فرضیه اصلی پذیرفته نمی‌شود.

فرضیه‌های فرعی دوم و ششم مربوط به فرضیه اصلی: «سطح آرمان‌گرایی و نسبیت‌گرایی حسابرسان با پذیرش توضیح‌های ضعیف صاحبکار رابطه دارد.». با توجه به معیار استفاده‌شده برای رفتارهای غیرعادی حسابرس و نحوه‌ی اندازه‌گیری این معیار (متغیر وابسته یعنی پذیرفتن توضیح‌های ضعیف صاحبکار یک متغیر دو وجهی است)، برای آزمون فرضیه‌هایفرعیدوم وششم مربوطبهفرضیهاصلی، از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است که نتایج حاصل از برآورد مدل در جدول‌های شماره 3 و 4 ارائه شده است.

جدول 3: نتایج حاصل از بررسی کلی مدل - فرضیه‌های فرعی 2 و 6 از فرضیه اصلی

آماره کای‌مربع	معناداری	R^2 کاکس - اسنیل	R^2 نگلکرک
0/218	0/945	0/043	0/059

همان‌طور که در جدول شماره 3 ملاحظه می‌شود، میزان آماره کای‌مربع و معناداری مربوط به این آماره بیانگر این است که مدل برآورد شده از لحاظ آماری معنادار نیست. مقدار شاخص‌های R^2 کاکس- اسنیل و R^2 نگلکرک در مدل نیز به ترتیب برابر با 0/043 و 0/059 است که بیانگر توان توضیح‌دهندگی بسیار پایین متغیرهای مستقل است. نتایج آماری مربوط به ضرایب جزئی مدل نیز در جدول شماره 4 ارائه شده است.

جدول 4: نتایج حاصل از بررسی ضرایب جزئی مدل - فرضیه‌های فرعی 2 و 6 از فرضیه اصلی

نام متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره والد	معناداری
مؤلفه آرمان‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/311	0/355	0/764	0/382
مؤلفه نسبیت‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/655	0/485	1/828	0/157

همان‌طورکه ملاحظه می‌شود، مقدار معناداری آماره والد مربوط به متغیرهای مستقل بیانگر این است که رابطه بین مؤلفه‌های استدلال اخلاقی و پذیرفتن توضیح‌های ضعیف صاحب کار از لحاظ آماری

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

معنادار نیست. بنابراین، فرضیه‌های فرعی دوم وششم مربوطبهفرضیهاصلیپذیرفته نمی‌شود.

فرضیه‌های فرعی سوم و هفتم مربوط به فرضیه اصلی:«سطح آرمان‌گرایی و نسبیت‌گرایی حسابرسان با کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی رابطه دارد.». با توجه به معیار استفاده‌شده برای رفتارهای غیرعادی حسابرس و نحوهٔ اندازه‌گیری این معیار، برای آزمون فرضیه‌های فرعی سوم و هفتم مربوط به فرضیه اصلی، از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است که نتایج حاصل از برآورد مدل در جدول‌های شماره 5 و 6 ارائه شده است.

جدول 5: نتایج حاصل از بررسی کلی مدل - فرضیه‌های فرعی 3 و 7 از فرضیه اصلی

آماره کای‌مربع	معناداری	R^2 کاکس - اسنیل	R^2 نگلکرک
2/128	0/345	0/015	0/021

همان‌طور که در جدول شماره 5 ملاحظه می‌شود، میزان آماره کای‌مربع و معناداری مربوط به این آماره بیانگر این است که مدل برآورد شده از لحاظ آماری معنادار نیست. مقدار شاخص‌های R^2 کاکس- اسنیل و R^2 نگلکرک در مدل نیز به ترتیب برابر با 0/015 و 0/021 است که بیانگر توان توضیح‌دهندگی بسیار پایین متغیرهای مستقل است. نتایج آماری مربوط به ضرایب جزئی مدل نیز در جدول شماره 6 ارائه شده است.

جدول 6: نتایج حاصل از بررسی ضرایب جزئی مدل - فرضیه‌های فرعی 3 و 7 از فرضیه اصلی

نام متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره والد	معناداری
مؤلفه آرمان‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/230	0/360	0/409	0/523
مؤلفه نسبیت‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/374	0/282	1/756	0/185

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار معناداری آماره والد مربوط به متغیرهای مستقل بیانگر این است که رابطه بین مؤلفه‌های استدلال اخلاقی و کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی از لحاظ آماری معنادار نیست. بنابراین، فرضیه‌های فرعی سوم و هفتم مربوط به فرضیه اصلی پذیرفته نمی‌شود.

فرضیه‌های فرعی چهارم و هشتم مربوط به فرضیه اصلی: «سطح آرمان‌گرایی و نسبیت‌گرایی حسابرسان با کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری مورد نیاز رابطه دارد.». با توجه به معیار استفاده‌شده برای رفتارهای غیرعادی حسابرس و نحوه‌ی اندازه‌گیری این معیار، برای آزمون فرضیه‌های فرعی چهارم وهشتم مربوط به فرضیه اصلی، از مدل رگرسیون لجستیک استفاده شده است که نتایج حاصل از برآورد مدل در جدول‌های شماره 7 و8 ارائه شده است.

جدول 7: نتایج حاصل از بررسی کلی مدل - فرضیه‌های فرعی 4 و 8 از فرضیه اصلی

آماره کای‌مربع	معناداری	R^2 کاکس - اسنیل	R^2 نگلکرک
1/739	0/477	0/017	0/029

همان‌طور که در جدول شماره 7 ملاحظه می‌شود، میزان آماره کای‌مربع و معناداری مربوط به این آماره بیانگر این است که مدل برآورد شده از لحاظ آماری معنادار نیست. مقدار شاخص‌های R^2 کاکس- اسنیل و R^2 نگلکرک در مدل نیز به ترتیب برابر با 0/017 و 0/029 است که بیانگر توان توضیح‌دهندگی بسیار پایین متغیرهای مستقل است. نتایج آماری مربوط به ضرایب جزئی مدل نیز در جدول شماره 8 ارائه شده است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مقدار معناداری آماره والد مربوط به متغیرهای مستقل بیانگر این است که رابطه بین مؤلفه‌های استدلال اخلاقی و کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری مورد نیاز از لحاظ آماری معنادار نیست. بنابراین، فرضیه‌های فرعی چهارم وهشتم مربوط به فرضیه اصلی پذیرفته نمی‌شود.

جدول 8: نتایج حاصل از بررسی ضرایب جزئی مدل - فرضیه‌های فرعی 4 و 8 از فرضیه اصلی

نام متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره والد	معناداری
مؤلفه آرمان‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/313	0/348	0/810	0/368
مؤلفه نسبیت‌گرایی استدلال اخلاقی	-0/840	0/688	1/490	0/214

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

جدول 9: خلاصه نتایج فرضیه‌های فرعی اول تا هشتم مربوط به فرضیه اصلی و نتیجه‌گیری کلی

فرضیه	شرح	نتایج آزمون
فرضیه اصلی	وضعیت اخلاقی حسابرسان با رفتارهای غیرعادی حسابرسان رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی اول	سطح آرمان‌گرایی حسابرسان با بررسی ضعیف مدارک صاحبکار رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی دوم	سطح آرمان‌گرایی حسابرسان با پذیرش توضیح‌های ضعیف صاحبکار رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی سوم	سطح آرمان‌گرایی حسابرسان با کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی چهارم	سطح آرمان‌گرایی حسابرسان با کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری مورد نیاز رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی پنجم	سطح نسبیت‌گرایی حسابرسان با کمتر بررسی ضعیف مدارک صاحبکار رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی ششم	سطح نسبیت‌گرایی حسابرسان با پذیرش توضیح‌های ضعیف صاحبکار رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی هفتم	سطح نسبیت‌گرایی حسابرسان با کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی رابطه دارد.	رد می‌شود
فرضیه فرعی هشتم	سطح نسبیت‌گرایی حسابرسان با کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری مورد نیاز رابطه دارد.	رد می‌شود

به‌طورکلی، بر مبنای نتایج مدل‌های برآورد شده می‌توان نتیجه گرفت که بین مؤلفه‌های استدلال اخلاقیو معیارهای رفتارهای غیرعادی حسابرسان رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه اصلی پژوهش پذیرفته نمی‌شود.

بحث

فرضیه اصلی و فرضیه‌های فرعی آن به بررسی رابطه وضعیت اخلاقی با رفتارهای غیرعادی حسابرسان می‌پردازد. متغیرمستقل وضعیت اخلاقی شامل دو مؤلفه (آرمان‌گرایی و نسبیت‌گرایی) است و متغیر وابسته شامل چهار جزء (بررسی ضعیف مدارک صاحبکار، پذیرش توضیح‌های ضعیف صاحبکار، کوتاهی در جستجوی استاندارد حسابداری و کم‌کاری حسابرس در کار حسابرسی) است، بنابراین فرضیه اصلی، دارای 8 فرضیه فرعی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بین وضعیت اخلاقی و رفتارهای غیرعادی حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد. بنابراین، فرضیه اصلی پژوهش پذیرفته نمی‌شود. خلاصه نتایج فرضیه‌های فرعی اول تا هشتم مربوط به فرضیه اصلی و نتیجه‌گیری کلی فرضیه اصلی در جدول شماره 9 ارائه شده است.

همان‌طور که نتایج آماری مندرج در جدول شماره 9 نشان می‌دهد، درک وضعیت اخلاقی و مؤلفه‌های آن به وسیله حسابرسان ارشد با رفتارهای غیرعادی حسابرسان رابطه ندارد.

در این پژوهش، نگرش حسابرسان ارشد نسبت به آثار وضعیت اخلاقی بر سایر رفتار غیرعادی حسابرسان مورد بررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش در خصوص این فرضیه نشان داد که در سطح کلیه فرضیه‌های فرعی، رابطه معناداری بین وضعیت اخلاقی حسابرسان با معیارهای رفتارهای غیرعادی حسابرسان وجود ندارد. نتایج ناشی از تجزیه و تحلیل این فرضیه با پژوهش‌های برخی از صاحب‌نظران هم‌راستا نیست (14- 21). شاید یکی از دلایل عدم پذیرش این فرضیه در ایران از دیدگاه حسابرسان ارشد، هر چند که در این پژوهش بررسی نشده است، نداشتن یک دوره آموزشی اخلاق قبل از ورود به حرفه است.

هم‌چنین، ممکن است که ویژگی‌های شخصیتی، خانوادگی و اجتماعی حسابرس و جوی که حسابرس در آن پرورش یافته است، نیز بر رفتار وی تأثیر داشته باشد.هم‌چنین، نوپا بودن و جوان بودن جامعه حسابداران رسمی ایران و مدت کوتاه اشتغال رسمی افراد در ایران می‌تواند دیگر دلایل باشد.

از آن‌جا که در این پژوهش دیدگاه حسابرسان ارشد در خصوص تأثیر استدلال اخلاقی حسابرسان بر سایر رفتارهای غیرعادی آنان بررسی شده است هنوز موضوعاتی مختلف در این زمینه وجود دارد که برای

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

انجام پژوهش‌های آینده می‌تواند حائز اهمیت باشد. برخی از این موضوع‌ها به شرح زیر است:

1. بررسی تأثیر استدلال اخلاقی حسابرسان ارشد، مدیران حسابرسی و شرکای موسسه‌های حسابرسی بر انگیزه‌های حسابرسان برای افزایش کارایی و اثربخشی حسابرسی؛

2. بررسی راه‌کارهای بهبود و آموزش مستمر اخلاقیات در موسسه‌های حسابرسی؛

نتایج این پژوهش نشان داد که وضعیت اخلاقی حسابرسان بر رفتار غیرعادی آن‌ها ازجمله بررسی ضعیف مدارک صاحبکار، پذیرفتن توضیح‌های ضعیف صاحبکار،کم کاری حسابرس درکارحسابرسی، کوتاهی درجستجوی استاندارد حسابداری تأثیر نداشته است. بنابراین، پیشنهاد می‌شود که زمان ورود به حرفه حسابرسی از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی و آزمون به این مورد توجه بیشتری شود.

هر پژوهش با هر روش جمع‌آوری اطلاعات دارای نقاط قوت و ضعف است. پژوهش حاضر نیز همانند سایر پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. محافظه‌کاری برخی از آزمودنی‌ها در پاسخ‌گویی به سؤال‌های پرسش‌نامه‌ها، عدم امکان بررسی کامل میزان دقت پاسخ‌دهندگان به پرسش‌نامه و پراکندگی و عدم دسترسی آسان به پاسخ‌دهندگان از محدودیت‌های این پژوهش بوده است.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، نگرش حسابرسان ارشد نسبت به تأثیر وضعیت اخلاقی بر سایر رفتارهای غیرعادی آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل نتایج فرضیه‌های مربوط به این بخش از پژوهش نشان داد که در سطح کلیه فرضیه‌های فرعی، رابطه معناداری بین موقعیت اخلاقی با معیارهای رفتارهای غیرعادی حسابرسی وجود ندارد. افزون بر این، بر مبنای نتایج مدل‌های برآورد شده در سطح فرضیه اصلی نیز می‌توان نتیجه گرفت که بین موقعیت اخلاقی و معیارهای رفتارهای غیرعادی حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد.

ملاحظه‌های اخلاقی

در این پژوهش با معرفی منابع مورداستفاده، اصل اخلاقی امانت‌داری علمی رعایت و حقوق معنوی مؤلفین آثار، محترم شمرده شده است. سایر اصول اخلاقی همچون رازداری و رضایت آگاهانه نیز، رعایت شده است.

واژه‌نامه

1-Leadership	رهبری
2- Ethics	اخلاق
3- Audit Quality	کیفیت حسابرسی
4- Dysfunctional	غیر عادی
5- Client	صاحب‌کار
6- Accounting Standard	استاندارد حسابداری
7- Auditing Evidence	شواهد حسابرسی
8- Ethical Reasoning	استدلال اخلاقی
9- Sociological	جامعه‌شناختی
10- Professional Ethics	اخلاق حرفه‌ای
11- Time Budget	بودجه زمانی
12- Organizational	سازمانی
13- Perception	درک
14- Personality	شخصیتی
15- Ethical Position	وضعیت اخلاقی

References

1. Donaldson W. (2005). Speech by SEC chairman: Remarks before the financial services roundtable, [5 Pages].Available at: http:// www. sec. gov/ news/speech/spch 040105whd.htm. Accessed: Oct 4 2011.
2. Wyatt R, Gaa JC.(2003). Accounting professionalism: A fundamental problem and the quest for fundamental solutions. The CPA Journal; 74 (3): 22-33.
3. Dazeh N, Garkaz M. (2015). Relationship between moral reasoning, moral thinking, moral intention and moral inclination among formal accountant. Ethics in Science and Technology; 10(1): 115-123. (In Persian).
4. Moeinoddin M, Naebzadeh SH, Yavari E, Mirmohammadi M. (2015). The relationship between ethics and earnings management behavior and the investigation of its effect on demographic characteristic. Ethics in Science and Technology; 10(2): 119-131. (In Persian).
5. Azar A, Ramezanian MR, Farrokhi H, Dolatkhahi K. (2016). Designing a model for evaluation of business ethics implication. Ethics in Science and Technology; 11(1): 63-74. (In Persian).
6. Griffin D, Tversky A. (1992). The weighting of evidence and the determinants of confidence. Cognitive Psychology; 24(3): 411-435.
7. American Institute of Certified Public Accountants. (2006). AICPA professional standards.1st ed. New York: AICPA.
8. Bryan O, Quirin J, Donnelly P. (2005). Locus of control and dysfunctional audit behavior. Journal of Business and Economics Research; 3(10): 9-14.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]

9. Seleshi S. (2011). The functional-institutional and consequential- conflictual sociological approaches to accounting ethics education. Managerial Auditing Journal; 26(3): 263-294.

10. Taylor E, Curtis M, Chui L. (2012). Staff auditors' observations of questionable peer behavior. The CPA Journal; 82(6): 66-71.

11. Mehrani S, Naimi M. (2003). Ethical theory and the impact of time budget pressure on the behavior of the independent auditors. Evaluation of Accounting and Auditing; 32: 43-61.(In Persian).

12. Mahdavi GHH, Hooshmand AH. (2013). Effect of ethical culture on the behavior of auditor. Quarterly of Knowledge Audit; 51: 46-60. (In Persian).

13. Morris JT. (2009). The impact of authentic leadership and ethical organizational culture on auditor behavior. [Ph.D. thesis].USA: University of San Diego.

14. Ogbonna GN, Ebimobowei A. (2011). Ethical compliance by the accountant on the quality of financial reporting and performance of quoted companies in Nigeria. Asian Journal of Business Management; 3 (3): 152-160.

15. Ho Y. (2009). Associations between the religious beliefs and ethical-reasoning abilities of future accounting professionals. Social Behavior and Personality; 37 (5): 673-678.

16. Sweeney B, Costello F. (2009). Moral intensity and ethical decision-making: An empirical examination of undergraduate accounting and business students. Accounting Education; 18 (1): 75-97.

17. Breaux K, Chiasson M, Mauldin S, Whitney T. (2010). Ethics education in accounting curricula: does it influence recruiters' hiring decisions of entry-level accountants? Journal of Education for Business; 85: 1-6.

18. Douglas P, Davison R, Schwartz B. (2001). The effect of organizational culture and ethical orientation on accountants' ethical judgments. Journal of Business Ethics; 34(2): 101-121.

19. Shapiro M, Koh H, Killough L. (2003). Underreporting and premature signoff in public accounting. Managerial Auditing Journal; 18 (6/7): 478-489.

20. Etemadi H, Dianati-Dilami Z. (2009). The effect of ethical ideology on quality of financial reporting. Ethics in Science and Technology: 4 (1, 2): 11-22.

21. Blue G, Sadeghi P. (2001). Individual ethical characteristics of charter accountants in use of decision guide for assessing management fraud. Ethics in Science and Technology: 6 (1): 74-83.

مقاله پژوهشی

فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، سال سیزدهم، شماره 4، 1397

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-23]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1397.13.4.18.6]